

TUULI PALTEMAA,
VELI-MATTI TOIVONEN

MIKÄ :N
KOUTSAUS?

EI-TIETÄMISEN VIISAUS
JA EI-TEKEMISEN VOIMA

B A S A M
B O O K S

© Tekijät & Basam Books 2022

Kansi: Taivo Org Küpress OÜ
Taitto: Riku Ahlsten

Painettu EU:ssa

ISBN 978-952-379-362-0

Basam Books Oy
www.basambooks.fi

Sisällys

Aluksi: Kenen kannattaa lukea tämä kirja?	6
Johdanto	8
1. Mikä ihmeen koutsaus	16
2. Koutsauksen lähtökohtia	26
3. Luku: Tavoite vai jotain enemmän	38
4. Muutos	45
5. 'Käyttöjärjestelmä' I nimeltä kehomieli	53
6. 'Käyttöjärjestelmä' II nimeltä suhde	60
7. 'Käyttöjärjestelmä' III nimeltä suhteisto	69
8. Ei-tietämisen viisaus	79
9. Koutsaus on aikuisten puuhamaa	84
10. Se ei ole tyhmä, joka kysyy, vaan se joka vastaa	93
11. Mitään tekemättä, keinoja kaihtamatta	104
12. Kun teet tunteet	107
13. Ryhmässä, ryhmänä, ryhmällä	124
14. Kuka tai mikä on koutsi?	132
15. Sanottu sana on kuin annettu lahja tai ammuttu nuoli	136
Lopuksi	154

Johdanto

Tohtori Zivagon kirjoittajaa, Boris Pasternakia mukaillen:

”Elämä ei milloinkaan alkanut. Taiteella ei koskaan ollut alkua. Se on ääretön. Se on täällä, tällä hetkellä, takanani ja sisälläni... Millään todellisella kirjalla ei ole ensimmäistä sivua. Kuten metsän kahina, se on siitetty luoja tietää missä, ja se kasvaa ja vyöryy ja herättää henkiin metsän koskemattomat tiheiköt, kunnes yhtäkkiä, kaikkein pimeimmällä ja hämmentyneimmällä hetkellä se alkaa puhua kaikilla puunlatvoilla yhtä aikaa.”

Samoin on tämän kirjan laita, se syntyi ennen kuin yhtään kirjainta kirjoitettiin – ja se syntyi kaikkialla yhtä aikaa. Se tuli näkyväksi kaikissa kohtaamisissa, siellä missä ihminen kohtasi toisen ihmisen tai oivalsi olevansa yhteydessä sisäiseen luontoonsa sekä luontoon ympärillään.

”Tiedät jo, kuinka se tehdään. Ei, en voi kertoa sitä sinulle, koska silloin hukkaat sen. Sitten kun muistat ja huomaat, että huomaat, ja ymmärrät, että ymmärrät, näet, että olet tiennyt koko ajan”, sanoi kokenut koutsi nuoremmalle koutsatessaan tätä koutsaamaan.

Lähdetään liikkeelle esimerkein, eikä tavalliseen tapaan määritelmä edellä. Mikään asiahan ei tyhjene määritelmäänsä, ja siksi liian aikaiset määritelmät ja käsitteet voivat sulkea ajattelua. Koutsauksessa pyritään ajattelun avaamiseen.

Tragediatyöskentelystä strategiatyöskentelyyn

Yritys oli alkanut ns. autotallimallilla, kun pari innostunutta kaverusta ryhtyi ideoimaan, kokeilemaan ja testailemaan ideoitansa pienessä piirissä. Uusia ideoita pulppusi ja perustajat kertoivat, kuinka kaikki ideoiden ja puolivalmiiden toteutusten määrä tuntui välillä kaaokselta. Samaan aikaan oma innostus ja luovuus vain lisääntyi. Pikkuhiljaa firma laajeni, töitä tuli lisää ja palkattiin väkeä toteuttamaan, suunnittelemaan ja pian myös koordinoimaan, organisoimaan, johtamaan ja markkinoimaan. Samalla alun kaaos järjestäytyi, organisoitui ja sai muodon sekä struktuurin.

Vuosien kuluessa toiminta vakiintui, ja jossain vaiheessa muodosta tuli vaikuttavampaa kuin sisällöstä ja toiminta kangistui kaavoihinsa. Osallistujat kuvasivat nykytilaa tiukaksi teräsrangaksi, johon eri toiminnot oli kiinnitetty liikkumattomiksi, toisistaan erillisiksi osiksi.

Kaaoksesta oli siirrytty toiseen ääripäähän, jolloin vapaus luoda uutta, kokeilla rajoja ja testata pelotta ennenkokeamatonta oli mahdotonta.

Koutsauksessa osallistujat etsivät itselleen työskentelymallin, jonka avulla he voisivat löytää paikkansa kaaoksen ja jäykän nykytilan välillä. Aluksi heidän oli luovuttava joistain tutuista ja turvallisista rutiineista. Jotkut niistä olivat pieniä, esimerkiksi tapa hakea kahvikupillinen oman työpöydän ääressä juotavaksi sen sijaan, että olisi istuttu viettämään kahvitaukoa yhdessä muiden kanssa. Yksi isommista asioista oli tapa pitää kiinni tavoitteista, jotka oli vuosia sitten määritelty, huomaamatta, että maailma oli jo muuttunut. Myös työroolit ja työnjako eri toimintojen välillä olivat huomaamatta jäykistyneet enemmän estäviksi kuin kannustaviksi, ja informaatio eri osastojen välillä supistui työntekijöiden kommunikoidessa vain tietyissä rooleissa olevien henkilöiden kanssa. Aloitimme pienestä rutiinin muutoksesta, sovimme, että kahvitunnit vietetään yhtä aikaa, kaikki samassa tilassa, samojen pöytien ääressä. Kuin huomaamatta ihmiset alkoivat keskustella keskenään ja pian pallotella asioita rooleista riippumatta henkilöltä toiselle, kysellä ja kuunnella toisiaan. Aika pian he huomasivat, että hyvä idea tai oivallus voi tullakin kohtaamisista, joista sitä ei odotaisi. Lopulta osallistujat löysivät paikan, jota kuvasivat ”on the edge”-tilaksi. Tämä oli tila ja tilanne, jossa voi liikkua kohti kaaosta tai järjestystä tilanteeseen sopivalla tavalla, luovasti joustaen. Tämä tilanne ikään kuin herätti rakenteet eloon tuomalla niihin väljyyttä ja vapautta. Se mahdollisti yhteistyön kaikkien yritysten osastojen ja henkilöiden kanssa, jolloin erilaiset tavat ajatella ja toimia pääsivät kohtaamaan ja luomaan taas uutta. Tässä yrityksessä yhdeksi tavoitteeksi tuli ylläpitää kaaoksen ja järjestyksen välistä tasapainoa.

Tässä yhteydessä sana ”työskentelymalli” ei oikeastaan kuvaa parhaiten ”on the edge”-tilaa, koska tila on joustava ja liikkuva, oikeastaan malli mallittomuudesta.

Mihin taitoja kannattaa käyttää

1970-luvulla eräs henkilö jäi työpaikalla New Yorkissa kiinni huumeiden käytöstä. Sääntö oli selkeä: joko terapiaan tai potkut. Terapiaan meno ei häntä kiinnostanut, mutta potkut saattoivat tarkoittaa, että hän olisi pian kadulla, koska sellaista sosiaaliturvaa kuin Suomessa ei siellä ollut. Siispä terapiaan. Vain jollakin NLP-terapeutilla oli vapaita aikoja, mutta puhelimesta selvisi, että vastaanotto oli kaukana miljoonakaupungin toisella laidalla. Jo matka sinne kestäisi kauan. Asia alkoi tuntua motivoitumattomasta mahdottomalta, kunnes terapeutti puhelimesta kysyi: ”Jos täällä olisi kilo kokaiinia, luuletko että pääsisit tänne?” Viisi ensimmäistä käyntiä käytettiin siihen, että listattiin, mitä kaikkia keinoja ja voimavaroja hän oli ottanut käyttöön pystyäkseen hoitamaan sekä työnsä että huumeiden käytön ja pitääkseen käytön piilossa. Tämä kaikki oli vaatinut valtavasti työtä ja kekseliäisyyttä, oli pitänyt olla aktiivinen. Näin päin katsottuna koko asia alkoi näyttää ihan toiselta. Lopuksi terapeutti kysyi: ”Näin paljon voimavaroja, taitoja, luovuutta ja kekseliäisyyttä. Haluaisitko käyttää tätä potentiaalia johonkin muuhun kuin kokaiinin nuuskimiseen?”

Eräs toinen henkilö lopetti kokaiinin käytön, kun huomasi, että sen vaikutus itse asiassa alkoi jo silloin, kun hän lähti kävelemään kohti vessaa. Oliko tämä terapiaa vai koutsausa, vai ehkä pikemminkin koutsavaa terapiaa, mutta mitä väliä sillä oikeastaan on?

Voittoputkeen

Toiseksi korkeimmalla sarjatasolla olevan lentopallojoukkueen ilmapiiri oli mennyt huonoksi. Tehtiin yksinkertaisia virheitä ja syyteltiin muita. Tilanne oli sopiva koutsaukselle, ja valmentajakin hyväksyi ajatuksen. Kaksi NLP-traineria Ville ja Toni tulivat mukaan. Toni oli jalkapallomies eikä tiennyt lentopallosta mitään. Ville pelasi lentopalloa itsekin.

Ajatuksena oli kokeilla uudenlaista ajattelua: jotain NLP:n perusoletuksista (”jokainen osaa jo”) ja sen tutkimista, mistä hyvä onnistumisen fiilis kullakin koostuu (”jokainen tietää jo”).

Ensin olivat yksilöhaastattelut: kuka olet, millainen haluaisit olla, millainen voisit olla? Mitä olet tehnyt, mitä ajattelet lentopallosta, mitä lentopallo on? Ensimmäinen yllätys oli se, että kaikilla oli erilainen tarina ja myös erilainen käsitys lentopallosta.

Toiseksi pelaajia, jotka olivat monta vuotta pelanneet yhdessä, alettiin tutustuttaa toisiinsa ’akvaario’ -mallilla: yksi keskelle ja muut kertomaan millainen henkilö hän on, mikä hänen roolinsa on, mitkä ovat hänen vahvuutensa ja mikä hänen potentiaalinsa, eli mihin hän voi yltää? Entä mitä hän tarvitsee urallaan? Äijät alkoivat kehua toisiaan. Keskellä olleen ajatus itsestään muuttui, mieli lähti lentoon, ajattelu muuttui ja näkökulma laajeni. Tutustuttamissession jälkeen miehet leijuivat pois, koskaan ei ollut kuultu tällaista! Aukeni uudenlainen keskustelu, joka jatkui tutustuttamisen jälkeenkin.

Sitten oli ryhmätapaamisia, joissa oli aluksi samat kysymykset kuin tutustuttamissessiossakin, mutta keskellä nyt koko joukkue: millainen se voisi olla? Nyt joukkueelle alkoi syntyä yhteistä ideaa, tarinaa. Puhe oli nostattavaa, innostavaa, Toni ja Ville olivat vain kunnioittavasti läsnä. Joukkue löysi itse yhteisen tarinan.

Seuraavaksi ryhmätapaamisessa tehtiin vähän mallitusta: ”Kun teissä on jo kaikki, niin mistä se resurssitila ja me-henki löytyy?” Alettiin mallittaa onnistumisen tunteita. Paikalle kutsuttiin valokuvaaja, joka teki kunkin onnistumisen tunteen ankkureista näkyvän, kuvitti ne: jollekin huoneentaulu, toiselle voimauttava kuva, kolmannelle voimaannuttava lause.

Sitten testattiin näkökulmat, eli pelaamista ajateltiin valmentajan, katsojan ja kanssapelaajan näkökulmista. Nyt tuli iso oivallus: kaverin onnistuminen on minun onnistumiseni.

Myönteinen keskustelu jatkui ja joukkue löysi oman metaforan: tämä on matka kohti unelmaa. Mitä tapahtuu, kun pelataan sarjapelin sijaan aina unelmapeliä? Hymy kavereiden kasvoilla leveni. Joukkueen sisälle syntyi hyvä luottamus. Flow-tilassa, siis tekemiseen uppoutuneessa osaamisen ja onnistumisen tunteessa, pelaaja on kentällä enemmän läsnä, aika venyy, tapahtumat näkyvät kuin hidastetussa filmissä. Moni muukin asia muuttui: joukkue ryhdistäytyi, tekemisestä tuli suunnitelmallista, valmentajan ohella pelaajatkin vetivät harkkoja. Toni sanoo, että ”me koutsit ei tehty mitään, eikä puhuttu sanaakaan pelaamisesta”.

Ja sitten tuli vielä lopullinen läpimurto. Kyse pelissä ei ole virheiden välttämisestä, ei edes omasta onnistumisesta, vaan kyse on toisten onnistumisen mahdollistamisesta. Kun tämä on monenkeskisesti vastavuoroista, kun kaikki pelaavat näin, peli nousee uudelle tasolle.

Joukkue pääsi yli kymmenen voiton voittoputkeen, mikä on hyvin harvinaista tällä tasolla. Nousu ylimpään sarjaan jäi karsinnoissa yhden voiton päähän.

Muutama vuosi tapahtumien jälkeen Toni muisteli: ”Tausta-ajatuksenamme oli ’yksilöistä kokonaistumiseksi’. Joukkue treenasi vain viisi kertaa yhdessä koko kauden aikana, sillä moni pelaajista tuli toisilta paikkakunnilta ja

yhteisen aikataulun yhteensovittaminen oli äärettömän haasteellista, mutta pitämiimme ryhmäsessioihin he tulivat. Kokeneen pelaajan kommentti jäi mieleeni erään ryhmäistunnon jälkeen: ”Miksi näin ei ole aina tehty?”

Kauden jälkeen hän löysikin uuden kipinän harjoitteluun ja siirtyi jälleen pelaamaan korkeimmalle tasolle. Itse en koe tehneeni juuri mitään; olimme läsnä, kuunteelimme, hämmästelimme, ihastelimme, kysyimme ja rohkaissimme. Joukkueen flow’n tunti katsomoon saakka, se nappasi myös katsojat mukaansa.”

Näissä esimerkeissä on koutsauksen henki, vaikeivat niissä toimineet vielä tunteneet sen ideaa. 1960- ja 1970-luvun vaihteessa tapahtui psykologisessa ajattelussa suuri muutos. Sitä ennen psykologiaa käytettiin vain häiriöiden hoitoon, mutta tuolloin sen käyttö laveni. Kirjailija Aldous Huxley esitteli käsitteen ’human potential’, Carl Rogers ja muut humanistiset psykologit alkoivat puhua henkilökohtaisesta kasvusta, vapaasta itseilmaisusta, tunnekypsydestä, eheydestä, kokonaistumisesta ja niin edelleen. Kyse ei ollutkaan vain ongelmien korjaamisesta, vaan siitä, että meidän piti löytää potentiaalimme, kasvaa henkisesti sekä eheytyä ja kokonaistua. Tähän ei perinteinen psykologia, ainakaan silloinen, riittänyt. Tarvittiin kokonaan uusia ideoita, keinoja ja menetelmiä.

Tästä syystä käymme vuorovaikutus- ja oman kasvun kouluksissa, luemme self help -kirjallisuutta ja menemme terapiaan. Sosiologi Eva Illouz on sitä mieltä, että koko ’tunnehabituksemme’ muuttuu. Mutta onko tämä vielä suurempi muutos? Entä jos koko ’henkinen habituksimme’ muuttuu tämän hetken työelämän vaikutuksesta? Jos näin on, silloin kaikki terapeuttiset kirjat, kurssit ja koutsaus ovat kovasti tarpeen.

Mullistuksessa, joka edelleen jatkuu, painotus työ- ja henkilökohtaisessa elämässä siirtyy tavarasta ja fyysisestä kehosta yhteistyötaitoihin, intuition hyödyntämiseen ja oman potentiaalini ak-

tivoimiseen. Luovuus, flow, kohtaaminen, rentous, hyvä palvelu ja ylipäättään kaikki uusi mitä työelämässä ja henkilökohtaisessa hyvinvoinnissa tarvitaan, on jo ihmisten sisällä. Niitä ei tarvitse opetella eikä niitä voi opettaa, mutta ne on tärkeä löytää, siis muistaa. Tästä syystä syntyi kaiken muun uuden ohella sellainen ilmiö kuin koutsaus. Siinä kaikki on jo valmiina, niin koutsattavassa kuin koutsissakin. Näin työstä ja omasta elämästä tulee mielenkiintoinen seikkailu resurssien ja taitojen ihmemaassa.

